

EYLEMCİLERİN GÖZÜNDEN BİR SOSYAL HAREKET VE KENT HAKKI TALEBİ OLARAK TAKSİM GEZİ PARKI EYLEMLERİ¹

Songül SALLAN GÜL*
Merve SEZER**
Özlem KAHYA NİZAM***

ÖZET

Kentlerde günümüzde yaşanan eşitsizler ile mülksüzleşme süreçleri karşısında kentliler; Lefebvreci anlamda kent haklarını kullanmayı ve yaşam alanı olması gereken kentlerde söz sahibi olmayı istemektedirler. 27 Mayıs 2013 tarihinde İstanbul'da, Gezi Parkı'nda başlayan eylemler de, çevreci bir duruşla ve kamusal bir kent mekânının özelleştirilmemesi ve ticarileştirilmemesi isteğiyle bir kentsel protesto, bir meydan hareketi olarak başlamıştır. Ancak daha sonra, sermayeye ve iktidara karşı yeni bir sosyal hareket biçimine bürünmüştür. Bu yazıda, Gezi Hareketi'ne katılanların gözünden Gezi'nin mekânsal ve sınıfsal bağlamda yeni bir sosyal hareket olma niteliği, *kent hakkı* kavramı üzerinden tartışılmaktadır. Çalışmanın verisi, eylemin aktif katılımcıları arasında yer alan 6 grubun temsilcileriyle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelere dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Yeni sosyal hareket, kent hakkı, Gezi Parkı, kentsel mekân, sınıf, kimlik*

---

* Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, songulsallangul@yahoo.com.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, SBE, Sosyoloji ABD, msezer42@hotmail.com

*** Araş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, ozlemkahya@sdu.edu.tr

¹ Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Proje Başkanlığı tarafından finansal olarak desteklenen, Prof. Dr. Songül Sallan Gül'ün danışmanlığında yürütülen, Merve Sezer'in 3776-YL-1328 nolu yüksek lisans tez projesi araştırmasının kısmi verilerinin değerlendirilmesini içermektedir. Çalışmanın bulgularının nitel analizi, özellikle kategorik analizlerde Özlem Kahya Nizam ile birlikte çalışılmıştır.

TAKSİM GEZİ PARK PROTEST AS A SOCIAL MOVEMENT AND DEMAND FOR THE RIGHT TO CITY FROM THE VIEW OF PROTESTERS

ABSTRACT

Due to widespread inequalities and dispossession processes in cities, urban people want to use their right to city and have a voice in cities as living spaces. Gezi Parkı protests in İstanbul on 27th May, 2013 started as an urban protest and square movement against the privatization and commercialization of urban public square with an environmentalist stand. Yet, the Gezi Movement then turned into a new social movement against the government and the capitalist class. In this article, the status of Gezi Movement as a new social movement in terms of space and class are discussed on the base of the concept of *the right to city*. The data used in this study comes from in-depth interviews with the representatives of the six groups actively involved in the Gezi movement.

Key Words: *Social movements, the right to city, Gezi Park, urban space, class, identity*

1. GİRİŞ

Sosyal hareket kavramı, 1930’lu yıllarda işçi sınıfının emek ve sendika hareketlerini tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır. Mevcut sosyal düzeni ortadan kaldırıp, devrimin gerçekleştirilmesinde bir araç olarak kabul edilen eylemler, Marksist düşüncenin sınıfsız ve devletsiz bir toplumu inşa etme çabası olarak ele alınmıştır. Ancak bu kavram, 1960’lı yıllarda kentsel, ekolojik, feminist, ırkçılık karşıtı, etnik, bölgesel ya da cinsel azınlıkların mücadeleleri ve otoriter rejim ve/veya kurumsal yapı karşıtlığını tanımlamak için yeni anlam yüklemeleri kazanmıştır (Laclau ve Mouffe, 1992; Cohen, 1999; Offe, 1999; Lelandais, 2009). 2010 yılında Tunus’ta başlayan ve yayılan Arap Bahar’ını 2011 yılından sonra ise, Madrid’de Puerta del Sol’de başlayıp, Atina, Roma, Londra, New York, Meksika ve Sydney’e kadar uzanan işgal hareketlerini açıklamada kullanılmıştır (Romain Örs, 2014; Özbay ve Bartu Candan, 2014; Özpek, 2013).

Son yıllarda pek çok ülkede küresel kapitalizme ve siyasal iktidarlara karşı başlatılan eylemler, geniş halk kitlelerinin gösterilerine sahne olmaktadır. Özelleştirme, yolsuzluk ve kentsel dönüşümlerin yol açtığı mülksüzleşmelerle serbest piyasa ütopyacılığının sonuçları, kentleri yeniden inşa etme sürecine sokarken, kent sakinlerinin kentsel kararlara ortak olma

talepleri görmezden gelinmekte ve kent hakları yok sayılmaktadır (Harvey, 2008b; 2009). Ulus devletlerin, küresel sermayenin yönetimine girdiği ve kamusal alanların ticarileştirilmeye çalışıldığı mekânlar da, böylece birer mücadele alanına dönüşmektedir. Hatta eylemler, Tahrir Meydanı ve Zuccotti Parkı gibi adlandırmalarla anılmaktadır.

Bu anlamda Türkiye’de de kentsel kamusal alan olarak Taksim Meydanı, tarih boyunca pek çok siyasi ve toplumsal olaya, harekete ve mücadeleye ev sahipliği yapmış bir mekândır. Taksim, Osmanlı’dan günümüze kadar demokratik uzlaşaların ve gösterilerin ana merkezlerinden biri olarak hep önemini korumuştur. Özellikle 1970’lerden itibaren 1 Mayıs gösterilerine sahne olan bu meydan, 1990’larda İslamcılarının, 2007 yılından itibaren de Kemalistlerin protesto mekânı olarak muhalefetin protesto alanı olmuştur (Romain Örs, 2014: 4). Gezi protestolarında da, Taksim Meydanı Gezi Parkı’yla bir mücadele, eylem ve direniş alanı olma özelliğini korumuştur.

Bu makalede Taksim Gezi Parkı eylemlerinin yeni bir sosyal hareket/kentsel hareket olma niteliği, eski ve yeni sosyal hareketlerin özelliklerinden olan eylemlilikler ve aktörler bağlamında, mekânsal ve sınıfsal özellikleri temelinde değerlendirilmektedir. Bu anlamda hareketin niteliği, teması, aktörleri ve örgütlenme temelindeki özellikleri tartışılmaktadır. Bu doğrultuda ilk olarak literatür çerçevesinde sosyal hareketlerin (eski-yeni) karşılaştırılması yapılmakta, ikinci olarak yeni sosyal hareketlerin kentsel niteliği, kent hakkı kavramı doğrultusunda ele alınmaktadır. Ardından Gezi Parkı olaylarını bir sosyal harekete dönüştüren olaylar zinciri anlatılmaktadır. Son olarak Gezi Parkı eylemlerine katılan 6 grup temsilcisiyle yapılan görüşmeler ışığında sosyal hareket olma niteliği, teorik yaklaşımlar da göz önüne alınarak değerlendirilmektedir. Gezi protestocularının gözünden Gezi’nin aktörleri, sınıfsallığı ve dinamikleri tartışılmaktadır.

2. YENİ SOSYAL HAREKETLERİ “YENİ” YAPAN EYLEMLİLİKLER VE AKTÖRLER

Giddens’a (2000: 540-541) göre sosyal hareket, toplu eylem yoluyla ortak bir çıkarı korumak ya da ortak bir hedefe ulaşmayı sağlamak için oluşturulan toplu çabalardır. Touraine’e (2002: 88) göre ise, önemli kaynakların toplumsal kullanım biçimlerini ele alan ve toplumda kabul görmüş kültürel yönelimler adına gerçekleştirmeyi amaçlayan toplu eylemlerdir. Melucci (1999: 87-88) de, bir sosyal hareketin dayanışmaya ve çatışmaya dayalı olmasının yanında sistemin sınırlarını zorlayan bir nitelik taşıması gerektiğini belirtmektedir. Gottdiener ve Budd (2005) ise, sosyal hareketin örgütlülük biçimine dikkat çekmektedir. Yazarlar, siyasal iktidar

ya da liderleri etkilemeyi hedefleyen örgütlü siyasal hareketlerin, toplumsal örgütlenmede yapısal dönüşüm talep etmeye başladığı ve önemli sayıda katılımı bir araya getirdiği zaman bir sosyal hareketin doğduğunu belirtmektedirler (Gottdiener ve Budd, 2005: 170).

1960'lı yıllardan sonra hız kazanan ve 'yeni' olarak adlandırılan sosyal hareketler yenidir, çünkü yeni sosyal hareketlerin çatışma alanları, sınıfsal dayanakları ve nitelikleri eskisinden farklıdır (Offe, 1999). Eski sosyal hareketler işçi sınıfının burjuvaziye karşı yürüttüğü mücadeleleri ifade eder (Lelandais, 2009). Yeni sosyal hareketlerde ise, mücadele ekonomik endüstriyel alan ve taleplerin ötesinde, kültürel alandaki değerleri de içerecek biçimde genişlemiştir. Toplumsal cinsiyet, ırk, çevre, etnik kimlik gibi konular etrafında örgütlenen gruplar, farklılıkların tanınması talebiyle ortaya çıkmışlardır (Yenal ve Kolluoğlu Kırılı, 2005; Fexia vd., 2009).

Sanayi sonrası toplumun değerler sistemi; merkezi kontrol, yani devlet karşısında bireysel özerklik ve kimlik bağlamı olarak politik taleplerle oluşan yeni kimlikler ve demokrasi üzerinden tanımlanır. Yeni sosyal hareketlerde çatışma; sadece üretim araçlarının yönetimi, yani özgürlük, tüketim güvenliği ve refah artışının paylaşımı için değil, aynı zamanda eğitim, kültürel kimlikler, azınlık hakları, farklılıkların tanınması ve yaşam biçimleri üzerinden ortaya konulur. Castells de (2006: 100), yeni hareketlerin kentsel mekânsal niteliğine vurgu yapar ve hareketin ortak kimliğinin, hareketin karşıtının ve toplumsal hedefinin önemli olduğunu dile getirir. Ona göre sosyal hareket; ortak bir kimliğe sahip, çatışmacı ve çatışmaya girdiği yapıya karşı alternatif bir model ya da çözümü olan harekettir.

Özellikle 1970'lerden itibaren etkileri artan neoliberal kentsel yönetimlerin büyüme politikaları, şirketleşen kentsel kalkınma modelleri, kamusal mekânların ticarileşmesi, kentsel mekânların gözetim ve güvenliklerinde polisiye tedbirlerinin artması, kentlerde kentsel protesto biçimlerine zemin hazırlamıştır. Çünkü küreselleşen kentleşme süreci her zaman gelişmeyle sonuçlanmamış, ekonomik büyüme, ekolojik yıkım ve sosyal gelişimin düzensizlikleri, farklı sosyal grupların ve sınıfların farklı amaçlar için harekete geçmesine neden olmuştur (Mayer, 2009; Tilly, 2005; Lefebvre, 1998, 2011). Kapitalist kentleşme, üretim sürecinde ekonomik krize giren sermayenin, karlarını arttırmak amacıyla yatırımlarını daha karlı olan kentsel yapıyı çevreye yönlendirmeleri sonucunda oluşmuştur. Sermaye birikim sürecinde emeğin yeniden üretimini sağlayan kentsel yeniden üretim ise, sosyal çatışmalara yol açabilmektedir. Harvey'e (2009; 2012) göre bu, kırsal nüfusun özellikle yeni gelişmekte olan sanayi bölgelerine ucuz emek olarak çekilmesiyle başlayan bir süreçtir. Emekçi sınıfların kentlere gelmesi

bir süre sonra kentleşme maliyetlerini karşılayamama gibi nedenlerle çatışmaya dönüşmektedir.

Castells de (1997: 14), kent kapitalizminin çelişkilerinin yeni kentsel hareketlere zemin oluşturduğunu belirtir. Ekonomik boyutta iş, gelir, eğitim ve sosyal çıkarlar yönünden en yoksun kalan kesimlerin isteklerini, kültürel boyutta ise, baskı altında tutulan etnik azınlıkları, cinsel kimlikleri, yoksulları ve kentsel bozulma sorunlarını gündeme taşır. Laclau'nun da (1992) işaret ettiği gibi, toplumsal bir hareketin büyümesi ve güçlenmesi farklı toplumsal talepleri ifade edebilme yeteneğine bağlı olarak gelişir. Özen ve Avcı'ya (2013: 40) göre de, bir toplumsal hareket mevcut kurumsal sistemle bütünleşemeyen farklı tikel talepleri seslendirdiği ölçüde farklı toplumsal grupları mobilize etme yeteneğine kavuşur.

2.1 Yeni Sosyal Hareketlerin Değişen Sınıfsallığı ve Aktörler

Yeni sosyal hareketlerin aktörleri ve sınıfsal yapıları değişmiştir. Offe'nin (1999) vurguladığı gibi, eski sosyal hareketler sınıf temelli iken, yeni sosyal hareketler sosyo-ekonomik gruplardan ve kimliklerden oluşur. Offe'ye göre sosyal hareketlerin toplumsal tabanı üç ögeden oluşur. Bunlar; yeni sınıflar, eski sınıflar ve iş piyasası dışında kalanlardır. Yeni orta sınıf, özellikle hizmet ve/veya kamu sektöründe çalışanlardan oluşurken, iş piyasasının dışında kalanları işsizler, öğrenciler, ev hanımları ve emekliler gibi kategoriler oluşturur (Offe, 1999: 64-66). Touraine ise, yeni sosyal hareketlerin kültürel niteliğinin sınıfsal yapıya da yansıdığını belirtir. Yeni sosyal hareketler birbiriyle hakimiyet ilişkileri ve çatışma düzleminde karşı karşıya gelen, aynı kültürel yönelime sahip ve bu kültürün ürettiği aktivitelerin toplumsal kontrolü için mücadele eden aktörlerden oluşur (Touraine, 1999: 43-44). Aslında yeni sosyal hareketlerin gerçekleştiği ülke deneyimlerinde eylemlerin dayandığı sınıfsal niteliklerde farklılıklar söz konusudur. Fuentes ve Gunder Frank'e (1990: 29) göre de, Batı'da sosyal hareketler çoğunlukla orta sınıftan, Güney'de halk ve/veya işçi sınıfından, Doğu'da ise, her ikisinin karmasından oluşmuştur.

Fexia ve diğerleri (1999) ise, hareketlerin toplumsal cinsiyet ve yaş grupları temelindeki ayrışmasına dikkat çekmektedir. Eski sosyal hareketlerin aktörlerini yetişkin erkekler oluştururken, yeni sosyal hareketlerin aktörlerini farklı cinsiyet ve yaş gruplarına göre değişik kategorilerden gelen insanlar oluşturmaktadır. Eski sosyal hareketler, özellikle işçi sendikacılığı, siyasal baskı grupları ve yoksullar üzerinden gelişirken, yeni sosyal hareketlerde yeni orta sınıflar ve gençler ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla yeni sosyal hareketlerin sınıfsal tabanı, eğitilmiş ve kentli orta sınıf katılımcılardan oluşmaktadır (Çayır, 1999; Fexia ve diğerleri, 2009).

Yeni sosyal hareketler politik olarak da eskisinden ayrışır. Bu hareketler, eski sosyal hareketlerden farklı olarak devlet iktidarını ve devleti kontrol etmeyi hedeflemez. Eski hareketler; ekonomik büyüme ve refahın dağılımı, askeri ve sosyal güvenlik ile sosyal kontrol üzerine çatışmaları temel alırken, yeni hareketler çoğulcu demokrasi kurmayı ve sivil toplumu güçlendirmeyi amaçlayan barışçıl nitelikli hareketlerdir. Bu nedenle yeni sosyal hareketlerin aktörleri farklı kimliklerin ve taleplerin pragmatik bir bileşenidir. Yeni sosyal hareketler, çoğu kez küreselleşmeye, sermayeye ve siyasal iktidarlara karşı kültürel ve toplumsal ilişkiler alanında anlam bulur ve direniş grupları birleştirici ortak kimliklere döndürür (Calhoun, 1993: 268-270). Bu nedenle Castells'in (2006) belirttiği gibi, yeni sosyal hareketlerde, çeşitli bileşenler ve katılımcılar sayesinde farklı tüketim, iletişim ve erk ilişkileri sorgulanır. Arrighi ve diğerleri de (2004: 38-40), yeni sosyal hareketlerin demokrasi temelli haklar alanında mücadeleyi içerdiğine dikkat çeker. Yeni sosyal hareketler; insan hakları, kimlik mücadelesi ve çevre sorunları üzerinden gelişir. Herhangi bir katılımcı hem feminist hareketler içinde, hem de nükleer karşıtı hareket içinde hem de öğrenci hareketi içinde yer alabilir.

2.2 Yeni Sosyal Hareketlerde Esnek Örgütsel Yapılanma ve Teknolojinin Rolü

Yeni sosyal hareketlerde süreklilik olmayabilir, örgütlenme biçimi esnek yapıdır ve kimlikler öne çıkmıştır. Ayrıca; emeğin ve kitlelerin dayanışmacı çıkarlarına dayanan büyük ölçekli biçimsel örgütsel yapılanma ve siyasal parti rekabeti ve çoğunluk oyu ağırlığını yitirmiştir. Yeni sosyal hareketlerin liderlik yapısı çokludur ve hiyerarşik örgüt yapıları ve karar mekanizmaları yoktur (Kolluoğlu, 2014: 23). Yeni sosyal hareketlerde biçimsel olmayan, daha çok düşük düzeyde dikey farklılaşma içeren protesto ve direniş politikaları belirleyicidir. Offe'ye (1999: 66) göre de, kentsel nitelikli olması ve enformel karakterli bir zayıf örgütsel hiyerarşiye sahip olması yeni sosyal hareketlerin temel bileşenleridir. Bunda teknoloji ve bilgi temeli üzerinde şekillenen yeni sosyal yapı ve ilişkiler büyük rol oynamaktadır (Touraine, 2002: 274).

Lelandais'in de (2009: 85) belirttiği gibi, yeni sosyal hareketlerde iletişim teknolojileri, örgütlenme sürecinde daha fazla kullanılmaktadır. Özellikle internet ve sosyal medya, esnek ve hızlı bilgiye erişimi sağlamaktadır. Eskinin bürokratik, sonu gelmez toplantıları yerini esnek ve hızlı iletişim ağlarına bırakmıştır. Bu da sosyal hareketlere kısa zamanda etkin eylemler düzenleme olanağı sağlar. Aynı zamanda hiyerarşik örgütsel yapılar da yerini daha esnek, dağınık ve heterojen yapılara bırakmakta ve harekete katılan grupların kendilerini tanımlama biçimleri daha kozmopolit

bir hal almaktadır. Pragmatik yönelimler, katılımcıların karar alma mekanizmalarına katılımını genişletecek olan kurumsal reformları hedefleyerek gündelik yaşamın demokratikleşmesini ve siyasal boyutlar karşısında sosyal yaşamın sivil toplum boyutunun genişlemesini sağlamaktadır (Coşkun, 2007: 145).

3. BİR KENTSEL HAREKET OLARAK TAKSİM GEZİ PARKI

Yeni sosyal hareketler için kent önemli bir mekândır ve kapitalist kentin dinamikleri sosyal hareketleri belirler. Lefebvre'in (1979) belirttiği gibi, her üretim biçimi kendine özgül üretim ilişkileri temelinde, kendi mekânını yaratır. Yine kapitalizm, mekânları kendi gereksinimlerine göre gündelik yaşamın geçtiği somut mekânlarda üretir. Ancak Mayer'in (2009: 4) de dikkat çektiği gibi, kentler bir yandan hegemonik projelere mekân üretirken, bir yandan da, bunlara karşı muhalefetin ve mücadelenin doğduğu, alternatif pratik ve direnişlerin örgütlendiği yerler haline gelirler.

Kent, sunduğu olanaklarla yaşam kalitesinin geliştirilmesine katkı sağladığı gibi, kentsel çelişkilerden kaynaklanan eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri sosyal hareketlere dönüştürecek olan kentsel alanı, siyasal hareketlerin mekânı durumuna getirir. Başlıca üretim ve tüketim ilişkilerinin yaşandığı, siyasal ve yönetsel erkin mücadelesine sahne olan kent, aynı zamanda bu niteliklerinden ötürü çatışmaların da odağında yer alır. Toplu yürüyüşler, sokak gösterileri, mitingler gibi farklı eylemlilik biçimlerini ve süreçlerini meydana getiren bu hareketler, kent yaşamının dinamikleriyle beslenirler (Ertan, 2007: Kökalan Çımrın, 2010; Çetin, 2013; Kaptanoğlu, 2013; Ergun, 2014; Ertan, 2014).

Harvey'in (2013: 31-33) vurguladığı gibi 1970'lerden itibaren mülksüzleştirme yolu ile sermaye birikiminin ranta el koyması ve nüfusun büyük kısmının gündelik yaşam standartlarında duyduğu hoşnutsuzluklar da kentsel sosyal hareketlerin kaynakları arasında yer alır. Kentsel sosyal hareketler, bu tür sorular etrafında gelişir ve kent hakkı kavramıyla politik gündeme taşınır. Böylelikle kent hakkı da, sokaklarda ve mahallelerde ezilen insanların çığlığından doğar. Aslında kent hakkı kavramı nasıl bir kent istediğimiz, nasıl kimseler olmak istediğimiz ya da ne gibi sosyal ilişkiler arayışı içinde olduğumuzu da ifade eder. Hatta bu hak, doğa ile nasıl bir ilişkiye değer verdiğimiz ve ne tür bir yaşam tarzı arzuladığımız sorularından da ayrı düşünülemez (Lefebvre, 2011; Harvey, 2013b: 43-44). Bu nedenle kentsel hareketlerde çevreci tepkiler çoğu kez kıvılcımı alevler. Bu durum Gezi'de de böyle olmuştur. Öyle ki ağaçların metaforik anlamının ötesinde parka sahip çıkma, kente sahip çıkmanın sembolü haline gelmiştir.

3.1 Çevreci Eylemden Sermaye ve İktidar Karşıtı Protestolara

Eylemler çevreci bir taleple, 13 ağacın kesilmesi karşısında diğerlerinin korunması amacıyla 27 Mayıs 2013 tarihinde başlamış ve 15 Haziran 2013'e kadar sürmüştür. Ancak özellikle 31 Mayıs'tan itibaren Gezi eylemi kitleselleşmiştir (Ete ve Taştan, 2013; Ökten ve diğerleri, 2013). Bu tarihten itibaren Taksim Gezi Parkı, çevreci bir eylem olma özelliğinin ötesine geçerek, uluslararası basın tarafından da takip edilen ve etkisi İstanbul'un dışına taşan, sivil bir direniş haline dönüşen, büyük bir halk hareketi haline gelmiştir.

Her ne kadar bazı araştırmacılar (Toprak, 2014) bu süreci bir sosyal hareket olmaktan çok, hükümeti yıkmaya yönelik anarşist bir eylem² olarak tanımlamışlarsa da, Türkiye tarihinde görülmemiş bir sivil direniş olarak Gezi, iktidardaki hükümete karşı oluşan güvensizliğin farklı bileşenlerini bir araya getirmiştir. Bu yeni sosyal hareket, sivil toplum örgütlerinden sendikalara, otellerden, kafe ve restoranlara kadar uzanan birçok kurum ve kuruluştan aldığı destekle kitlesel bir harekete dönüşmüştür. Bir taraftan da Gezi, küresel sermayenin kenti biçimlendirme çabalarına yönelik bir isyanı temsil etmiştir. Gezi'de küresel sermayeye eklenen siyasal iktidara ve onun baskılarına direnen grupların demokratik, çoğulcu, dayanışmacı ve daha adil bir kentsel sistem talepleri, siyasal iktidara karşıtlığı da içeren bir hareket biçiminde yaygınlaşmıştır. Kentsel çoğulculuğu ortaya koyan bu protestocuların eylemi, bu süreçte bir sosyal harekete dönüşerek kent hakkı olarak savunulmuştur (Güler, 2011; Köylü, 2013). Çok sayıda meslek örgütü ve mahalle derneği; kentin tarihinin, kültürel ve toplumsal mirasının korunması için bir araya gelmiş ve bir yurttaş inisiyatifi olarak demokratik bir tavır alışla Gezi Parkı'nda eylemlere başlamıştır.

Park çevresinde bir inşaat firması tarafından yapılan çalışmaların kanunsuz olduğunu savunan bir grup, 27 Mayıs 2013 tarihinde işçilerin çalışmasını engelledikten sonra iş makinelerinin tekrar çalışmaması için Gezi Parkı'nda nöbet tutmaya başlamıştır. 29 Mayıs sabahı ise eylem alanına gelen zabıta ekipleri çalışmaların devam edebilmesi amacıyla göstericileri Gezi Parkı'ndan çıkarmaya çalışmıştır. Bu kapsamda eylemcilerin

---

² Toprak'a göre, Gezi Parkı bir anarşizm örneği olarak ele alınabilir. Yaklaşık bir ay süren Gezi olayları sürecinde can kayıpları, yaralanmalar, kamu binalarına, bazı özel mülklere ve iktidar partisi binalarına saldırılar gerçekleştirilmiş, siyasi ve toplumsal bir kutuplaşma meydana gelmiştir. Toprak'a göre anarşizm akımları ve bunlarla ilişkili anarşist eylemlerin nitelik ve nicelikleri Gezi olaylarına damgasını vurmuştur. Gerek polisi gerekse hükümeti etkileyen eylemler ise, daha çok teröristlikle eşdeğer olarak görülen; dağıtan, yıkan, parçalayan, kıran, döken anarşist pratikler olmuştur. Şiddetin bilançosu hükümet tarafından kesin olarak açıklanmamış olmakla beraber, basın bilgilerine göre, 5 ölü, 12 kişinin gözünü kaybetmesi, 60 ciddi yaralanma, yüzlerce hafif yaralanma ve yüzlerce gözaltı olmuştur (Toprak, 2014; 1948).

konakladığı çadırların ateşe verilmesi eylemin kapsamını genişleten bir kıvılcım olmuş ve hareket bir direnişe dönüşmüştür. Bunda Castells'in (2013) de vurguladığı gibi, yaşadığımız çağın internet teknolojileriyle olan ilişkisi, ağ toplumu oluşu ve sosyal medyanın rolü belirleyici olmuştur. Çünkü yeni iletişim teknolojileri; Kellner'in (2004: 715) de dikkat çektiği gibi, ana akım medyadan ve politikadan dışlanmış grup ve bireylere yer verir. Bu teknolojiler, olağan politik tartışmalarda yer bulamayan fikirleri yayma ve genellikle muhalif gruplara zemin hazırlayarak diyaloglara katılma olanağı sağlar. Bu anlamda Gezi eylemlerinde de katılımcıların eylemlerini duyurmada ve organize etmede yeni medya araçları önemli rol oynamıştır. Eylemciler, Facebook ve Twitter üzerinden çok kısa bir sürede örgütlenerek, sokaklarda toplanmaya ve birbirlerini yönlendirerek stratejiler geliştirmeye çalışmışlardır. Bunda Gezi'de yer alanların büyük kısmının genç olması da önemli rol oynamıştır. Nitekim Türkiye nüfusunun yaş ortalamasının 30 yaş, yani genç olması ve İstanbul ortalamasının ise daha genç olması (23 yaş) hatta üçte ikisinin 40 yaşında olması hareketin dinamizmini arttırmıştır (Özay ve Bartu, 2013: 13; KONDA, 2014: 9). Özellikle gençlerin yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla sosyal ağlarda bir araya gelmeleri ve yerleşik siyasi düzene karşı geliştirdikleri isyanı ifade etmek için kullandıkları terminolojiler, toplumsal hareket eylemleri açısından farklı bir deneyim yaratmıştır (Sayımer, 2014: 108).

Gezi eylemleri 27 Mayıs 2013 tarihinde bir çevre eylemiyle başlamışsa da, farklı kitlelerin kültürel alandaki taleplerinin uzun süredir siyasal iktidar tarafından göz ardı edilmesi belli bir birikimi beraberinde getirmiştir. Siyasal iktidarın son yıllarda demokratik talepleri umursamaması, hatta iktidarı devirmeye yönelik olarak görmesi ve giderek artan baskıcı politikalara başvurması süreçte belirleyici olmuştur. Bunun yanı sıra özellikle AKP iktidarının 2007 yılından itibaren küresel sermayeye olan ilgisi daha da artmıştır. Kentsel politika ve planlamada inşaat sektörünü merkeze alan siyasal iktidar, (Ökten ve diğerleri, 2013; Keyder, 2014) ülkenin en büyük kentsel alanı olarak İstanbul'a yoğunlaşmış ve İstanbul üzerindeki mega kent özlemleri daha da artmıştır. Aynı zamanda iktidarın otoriterleşme ve muhafazakârlaşma eğimlerinin kentin kültürel dokusu üzerindeki talepleri de canlanmıştır. Aksoy'a göre kültürel alanda İslamcılığın modernist talepleri olarak Taksim'de Topçu Kışlası (2014: 42), Taksim ve Çamlıca'da cami yapılması siyasal iktidarın seçim sürecinde sıklıkla dile getirdiği söylemler haline gelmiştir (Ökten ve diğerleri, 2013: 47-48). Yine İstanbul'da yapılacak olan üçüncü boğaz köprüsüne Yavuz Sultan Selim adının verilmesi, THY'deki kıyafet düzenlemeleri ve kırmızı ruj yasağı gibi olaylar yaşam tarzlarına müdahale olarak görülmüş (SDE, 2013: 19), kitlelerin tepkisine yol açmıştır.

3.2 2007'den 2013'e Sermaye ve Muhafazakâr Kültürün İstanbul ve Taksimî Yeniden İnşa Talebi

2007'den itibaren siyasal iktidarın, AKP'nin, ifade özgürlüklerini kısıtlaması, gazetecilerin yargılanmaları, muhalif seslerin susturulmaları, işten atılmaları ve otosansürün yaygınlaştırılmasının yanında, alkol tüketim alanlarına ve saatlerine getirilen kısıtlayıcı düzenlemeler, kadınlara getirilen kürtaj yasakları gibi yasaklar da artmıştır. Yine İstanbul'da AKM'nin ve Emek Sineması'nın başına gelenlere ek olarak, Galata Kulesi ve Kadıköy sahilinde oturan gençler başta olmak üzere pek çok yerde 'ahlakî koruma' adına kamusal alanlar daraltılmıştır. Tüm bu baskıcı yasa ve uygulamalar yaşam biçimlerine ilişkin müdahalelerin artacağına yönelik kaygıları artırmış ve Gezi eylemlerinin odağını siyasal iktidar karşıtlığına dönüştürmüştür (Göle, 2013; Özbay ve Bartu Candan, 2014; Özbay, 2014). Yine siyasal iktidarın hükümet kurumlarının önündeki T.C. ibaresini kaldırmaya yönelik girişimleri de tepkilerin ardındaki önemli politik değerler arasında öne çıkan nedenler arasında yer almıştır. Göle (2013)'ye göre Gezi eylemlerine katılanları bir araya getiren farklı tepkiler, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın kişiselleşen iktidarında yatmaktadır. Şöyle ki Başbakan'ın Kars'taki ucube diye adlandırdığı heykelden, İstanbul'daki AKM projesine kadar kendi zevkini, ufkunu dayatma alışkanlığı, insanların kendi hayatları, çevreler ve kentleri konusunda iktidarsızlaşmalarını sorgulamalarına neden olmuştur.

Gezi Parkı protestolarının kökeni aslında hareketin başladığı tarihten iki yıl öncesine dayanmaktadır. 2011 yılının Eylül ayında Taksim için hazırlanan projelerinde Topçu Kışlası'nın ihyasını öngören bir plan yapılmış ve herhangi bir katılım mekanizması işletilmeden sonuçlandırılmıştır. Bu süreçte tümüyle sivil olan, siyasal erkten bağımsız olarak kurulan ve 107 kurum ve kuruluşun oluşturduğu Taksim Platformu bilginin paylaşımını ve kentlilerin sürece katılımını kolaylaştırmıştır. Taksim Platformu aracılığıyla bir araya gelen sivil toplum kuruluşları, mahalleli ve Taksim esnafı Gezi Parkı'nın tescil edilerek korunması yönündeki binlerce başvuruyu İstanbul Bir Numaralı Koruma Kurulu'na iletmıştır (Ökten ve diğerleri, 2013: 50). 16 Eylül 2011 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Taksim Yayalaştırma Projesi'ni kabul etmiştir. Bu planın 4 Ocak 2012 tarihinde Anıtlar Kurulu tarafından da onaylanmasının sonucu olarak Taksim Yayalaştırma Projesi'ne yönelik eylemler başlamıştır. Taksim bölgesinin yeniden şekillendirilmesinde halkın da söz sahibi olmasını amaçlayan bölgedeki mahalle derneklerinin, sendikaların, meslek oda ve birliklerinin bazı siyasi partilerle bir araya gelmesiyle Taksim Dayanışma Bileşenleri Platformu ya da Taksim Dayanışması oluşmuştur.

Bu oluşum, 14 Haziran 2011 tarihinden itibaren birçok etkinlik, protesto ve yürüyüş faaliyetleri düzenlemiştir. 2 Mart 2013 tarihine gelindiğinde Taksim Dayanışması grubu üyeleri, parkın yıkımına karşı Taksim Metro İstasyonu çıkışında imza kampanyası başlatmışlardır. Ardından 27 Mayıs 2013 günü ise, Taksim Gezi Parkı'na mahkeme (İstanbul 6'ncı İdare Mahkemesi), Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararına rağmen, Topçu Kışlası'nı Taksim Yayalaştırma Projesi çerçevesinde, imar izni olmadan yeniden inşa etmeye başlamıştır. 27 Mayıs 2013 günü ise, Taksim'e kaçak bir AVM-Otel-Müze-Kışla yapılacağına yönelik çalışmaları durdurmayı amaçlayan girişimler Gezi Parkı eylemlerini başlatmıştır. 27 Mayıs 2013'te başlayan bu eylemler, 15 Haziran 2013 tarihine kadar devam etmiştir.

Gezi eylemlerine katılanlar kent hakkı üzerinden, kentsel karar mekanizmalarının içinde yer alma isteklerini dile getirmiştir. Eylemciler, kentte yaşayanların kentsel siyaset içerisinde yer alabilmeleri ve yaşam çevrelerini etkileyen kararlarda söz sahibi olabilmeleri için bir duruş sergilemişlerdir. Bu karşı duruş, iktidar karşıtlığının ötesinde, kentteki kamusal mekâna ve haklara sahip çıkışın bir sembolü ve göstergesi haline dönüşmüştür (Sönmez, 2013; Ergun, 2014). Özbay'a (2014: 192) göre, Gezi bir kentsel-kamusal ayaklanmadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi; kamusal, herkese ait ve açık olan alanları ve mekânları kimseye sormadan, önceden istişare etmeden, anlık, keyfi, şaibeye açık kararlarla kullanmak istemiştir. Gezi eylemleri de buna bir tepki olarak doğmuştur.

Kentsel bir mekân olan Gezi Parkı, Taksim'deki tek yeşil alandır. Gezi Parkı'nın yeşil bir alan olup tahrip edilmek istenmesi elbette kendi başına da önemlidir. Ancak mevcut iktidarın Taksim özelindeki politikalarıyla kitleler açısından sembolik önemi olan bu kentsel mekânın, muhafazakâr-neoliberal politikalar ekseninde dönüştürülmeye çalışılması Gezi'yi doğurmuştur (Özdağ, 2013; Koşar, 2013). Göle (2013), iktidarın gözünde ise sorunun kamusal alan değil, kamu düzeni anlayışı olduğunu belirtir ve bir avuç marjinal, çapulcu eylemine "pabuç bırakmamayı" görev addettiği için Gezi'nin bir meydan hareketine dönüştüğünü öne sürer. Bu bağlamda Gezi protestoları, Türkiye'de kamusal alanın soyut bir kavramı değil, yeni politik bir tema ve yeni yurttaşlık anlayışının bir göstergesi olmuştur. Aslında Cohen'in de (1999: 10) belirttiği gibi, yeni toplumsal hareketlerin tamamı devlete ve piyasa ekonomisine karşı toplumun kendisini koruması temasını geliştirmiştir. Yine tümünde, bir şekilde post-burjuva, post-patriyarkal ve demokratik bir sivil toplum için mücadele edilmiştir.

3.3 Gezi'nin Kent Hakkı Olarak Kamusal Alan Talebi

Taksim Gezi Parkı, kentin müşterek kullanılan kamusal alanına ve kamusal kültürüne müdahaleye karşı bir çevre eylemiyle başlamış, mekânın

korunmasına yönelik eylemler zincirine dönüşmüştür. Bu eylemler yerelle sınırlı kalmamış, ulusalın da çok ötesine geçmiş ve bir halk hareketine dönüşen eylemler zinciriyle milyonları bir araya getiren bir sosyal hareket olmuştur. Oldukça heterojen toplumsal taleplere sahip çok çeşitli grupları, örgütleri ve kişileri ulusal düzlemde mobilize etmiştir (Özen ve Avcı, 2013: 32; TİHKR 2014). Lefebvreci (1991) anlamda Gezi eylemleri, kent hakkının bir gereği olarak ortaya çıkmış, aşırı teknokratik, tepeden inmece, kapitalist aklileştirmeye bağımlı biçimde planlanıp, yaşama geçirilen kentsel politika ve projelere (özellikle AVM ve konut gibi) karşı bir isyana dönüşmüştür. İçişleri Bakanlığı'nın 23 Haziran 2013 tarihinde yaptığı açıklamaya göre Bayburt ve Bingöl illeri hariç, 79 ilde düzenlenen eylemlere yaklaşık olarak 3, 5 milyon kişi katılmıştır (Çetin, 2013; Ertan, 2014; UAÖ, 2014; TİHKR, 2014).

Gezi Parkı eylemleri kapitalist sistemle oluşan hızlı kentleşme sürecine ve kapitalizmin kentlere yayılarak kentleri kendine göre şekillendirmesine verilen bir tepkinin sembolü olmuştur. Aynı zamanda siyasal iktidarın kadımlar, eşcinseller, ateistler, etnik gruplar gibi farklı insanların yaşam biçimlerine getirdiği baskılara karşı bir direnişin de adı haline gelmiştir. Tüm bu yönleriyle kültürel tepkiler kentsel bir protestoya ve harekete dönüşerek ortak bir kimliğin adı olmuştur.

Gezi eylemlerinin protesto hareketi, lidersizdir ve esnek bir örgütlenme biçiminde, sosyal medya üzerinden gelişmiş, çoğunlukçuluğa karşı çoğulculuğu temsil etmiştir. Kent hakları merkezli bu sözleşmede her bireyin kentini yönetme hakkının olduğu ve yerel otoritelerin ise, şeffaflığa ve hesap verebilirliğe dayanan bir sorumluluğu üstlenmesi gerektiği anlayışı dile getirilmiştir. Ayrıca her düzeyde katılımı sağlayacak bir bütçenin olması gerektiğine de dikkat çekilmiştir (Aktar, 2014: 4-5)

3.4 Gezi Hareketinin Kozmopolitleşmesi

Mayıs sonunda meslek oda ve birlikleri, sendikalar ve çeşitli derneklerin yanında Kürtler, LGBTİ bireyler, feministler, antikapitalist Müslümanlar, sanatçılar, spor kulübü taraftar örgütleri ve küreselleşme karşıtları gibi çok farklı gruplar Taksim'de, Gezi Parkı'nda bir araya gelmiştir. Ülke tarihinde ilk kez farklı kimliklere sahip, farklı siyasi görüş ve geleneklerde olanlar ortak bir mesele etrafında buluşmuşlardır (KONDA, 2014: 79). Çetinkaya'ya (2014: 85-86) göre de, Gezi eylemlerinde, neoliberal sistemden canı yanan işsizler, güvencesiz çalışanlar, geleceksizleştirildiklerini düşünen gençler ve öğrenciler, kazanılmış hakları tırpanlanan çalışan kesimler, kentsel dönüşüm mağdurları, banliyölerde unutulmuş göçmenler, köylüler, mülteciler, ekolojik yıkımın mağdurları ve

patriyarka ile savaşımlar çok farklı taleplerle aynı meydanlarda buluşmuşlardır. Böylece bir kentlilik bilinci ya da kentsel farkındalık yaratılmış, çok sayıda insan Taksim'e akmış, eylemler bir direniş hareketine ve siyasi bir başkaldırıya dönüşmüştür. Direnişle ilişkili haberlerin neredeyse tamamı sosyal medya üzerinden yayılmıştır. Önceden belirlenen bir tarihte ve belirli saatlerde gerçekleştirilen bir eylem olmaması nedeniyle, aktivistler arasındaki haberleşme sosyal medya üzerinden sağlanmıştır. Taksim ve İstiklal Caddesi üzerindeki birçok işyeri ve konut olaylar sırasında wi-fi şifrelerini kaldırarak ya da internet üzerinden yayınlayarak eylemcilere destek olmuşlardır. Bu destek sayesinde birçok aktivist, cep telefonları üzerinden her dakika haberleri paylaşabilmiştir. Yine bu sayede direniş, uluslararası örgütlerle ve basınla da paylaşılmıştır. 01 Haziran 2013 günü birçok eylemci, Facebook ve Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerine girişin birçok ilde engellendiğini bildirmişlerdir. Diğer şehirlerde ise internet hızı yavaşlatılmıştır. Böylece Gezi eylemleri hükümet karşıtlığı üzerinden bir güvenlik sorunu olarak gösterilmeye ve demokratik niteliği sorgulanmaya çalışılmıştır. (Koşar, 2013; Köylü, 2013; Kurtuluş, 2014; Acar, 2014; Özbay ve Bartu Candan, 2014).

4. GEZİ EYLEMCİLERİNİN GÖZÜNDEN GEZİ: SERMAYE KARŞITLIĞINDAN TOPLUMSAL MUHALEFETE

4.1 Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada Gezi hareketine katılan bir grup aktivistle yapılan derinlemesine görüşmeler değerlendirilmektedir. Görüşmeler için siyasi partiler ve sendikalar dışarıda tutularak, sivil inisiyatif grupları belirlenmiştir. Taksim Dayanışma Platformu ve internet adresleri üzerinden Gezi'de yer alan farklı gruplara, Kasım 2014-Ocak 2015 tarihleri arasında, üç ay boyunca ulaşılmaya çalışılmış, araştırmacıların görüşme talepleri telefon ve e-posta aracılığıyla iletilmiştir. Amaçlı örneklem tekniğiyle Gezi eylemlerine katılan meslek odaları ve birliklerinden, cinsiyet, cinsel yönelim, etnik, dinsel, çevreci oluşumlardan ve spor gruplarının her birinden gönüllü katılım temelinde birer temsilci belirlenerek, çalışma yürütülmüştür. Görüşmeyi kabul eden; Antikapitalist Müslümanlar, Beşiktaş Çarşısı Grubu, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, Kürt Hareketi Oluşumu, İstanbul LGBTİ Hareketi (LAMBDA) ve TMMOB Mimarlar Odası'nın temsilcileriyle Şubat ve Mart 2015 tarihleri arasında İstanbul'da görüşmeler yürütülmüştür. Çevreci grupların araştırmada temsilinin sağlanması için Kent Savunması, Kuzey Ormanları Savunması ve Greenpeace temsilcilerine de ulaşılmış, ama çevreci gruplar çalışmaya katılma konusunda istekli olmamışlardır. Bu nedenle çalışmaya katılan altı görüşmeciye aşağıda

belirtilen altı kategoride toplam 26 soru sorulmuştur. Çalışmada Gezi süreci ve dinamikleri, yeni sosyal hareket olması bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 1: Gezi Eylemlerine Katılanların Gözünden Gezinin Kategorileştirilmesi

Gezi Eyleminin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi: (1) Kuruluşun eylemi nasıl tanımladığı (2) Eylemin başlangıcı ve gelişimi (3) Eylemin amacı (4) Dezavantajlı gruplara yönelik talepler
Gezi Eyleminin Temel Dinamikleri: (1) Sermaye (2) Çevre (3) Mekân (4) Medya ve Teknoloji
Gezi Eyleminin Aktörleri: (1) Eyleme katılan toplumsal kesimler (2) Farklı toplumsal kesimleri bir araya getiren dinamikler (3) Ait olunan grubu diğerlerinden ayıran özellikler (4) Grupların daha önceki etkileşim düzeyleri (5) Sıradan insanların katılımı
Bir Toplumsal Hareket Olarak Gezi: (1) Sınıfsal Yön (2) Dayanışma Biçimi (3) Örgütlenme Biçimi (4) Lider İhtiyacı (5) Eylemlilik hali ve gündelik yaşam pratikleri
Bir Kent Hakkı Talebi Olarak Kent: (1) Kent ilgili kararlarda sermaye ve politik iktidarın belirleyiciliği (2) Kentsel karar alma süreçlerine katılım (3) Demokratik bir kentsel sistemin varlığına ilişkin görüşler (4) Birey ve STK üyesi olarak kentsel talepleri
Gezinin Bugünün ve Geleceği: (1) Eylemlerin tamamlanıp tamamlanmadığı (2) Gezi'den sonra dahil olunan faaliyet ve oluşumlar

Araştırmada Gezi Parkı eyleminin tanımlanmasından, tarihsel sürece, demokratik bir sivil inisiyatif olma ve kent hakkı kapsamındaki bireysel ve kolektif taleplerden çatışma ve dayanışma türleri ve Gezi'nin geleceğine kadar 26 soru sorulmuş ve bulgular yukarıda Tablo 1'de yer alan 6 temel kategori üzerinden sınıflandırılarak analiz edilmiştir. Bu çalışma kapsamında özellikle ikinci ve üçüncü kategoriler üzerinde durulmuş, yani eylemin dinamikleri ve kent hakkı olma niteliğine odaklanılmıştır.

Tablo 2: Görüşmecilerin Gezi Eylemlerine İlişkin Değerlendirmeleri

Kategori	Görüşmeci 1	Görüşmeci 2	Görüşmeci 3
Eylemin Tanımı	Sistem karşıtı, sermaye karşıtı bir eylem	İnsanların yaşam alanlarına sahip çıkmasının sonucu ortaya çıkan bir isyan	Cumhuriyet tarihi boyunca gördüğümüz en büyük sivil halk direnişi
Teması	Sermaye/ Sistem Karşıtlığı	Meydanın savunulması ve iktidar politikalarına direniş	AVM'leşmeye karşı duruş
Kent/ Mekân	Ortak yaşam alanını simgeliyor	Parkta, bir kamusal alanda her şeyin yapılabilme olanağı	Mekânla organik ilişki, Türkiye tarihi boyunca yaşanmışlıkları olan bir mekân
Sermaye	Yasa mutlaka ve mutlaka sermayeye bir şekilde hizmet eder	Direkt sermayeye karşı bir hareket değildi. Sermaye ve siyasal iktidar kent mekânını belirledi	Eylemciler sermaye ile arasına mesafe koydu. Sermayenin mekânı sömürmesi durumu vardı.
Yaşam Tarzı	Aidiyetlerimle uğraşma, yani benim içki içmeme, mini etekle gezme karışma	Yaşam tarzının standardını değiştirmeye çalışıyor olması	-
Sivil Haklar/ Demokrasi	Sınıfsal yapı devam ettiği sürece demokrasiden bahsedilemez	Kent hakkı mücadelesinin parçası olması meselesi	Kentli tüm insanların kendini ifade edebilmesine müsaade eden bir mekân
Siyasal İktidar/ Muhalefet	AKP gitse, CHP, HDP de gelse sermayenin sömürüsü devam eder	Toplumsal muhalefet söz konusudur	Başbakanın tavrı bizi bir arada tuttu
Kategori	Görüşmeci 4	Görüşmeci 5	Görüşmeci 6
Eylemin Tanımı	AKP'nin insanların kentteki yaşam haklarına olan saldırısına karşı halk ayaklanması	Toplumun en önemli kamusal alanını koruma mücadelesi	Alkol yasağından kürtajın kaldırılma-sına kadar ortaya çıkan yasaklara karşı bir başkaldırı
Teması	Yaşam tarzına olan baskı	İktidar ve sermayenin kenti dönüştürmesine karşı duruş	İktidar politikalarına direniş
Kent/ Mekân	Kentin göbeğinde yeşil kalmış merkezi bir yer, en kamusal, herkese ait olan yer	Demokrasi ve özgürlük haykırırlarının, taleplerin ifade edildiği yer	Sembolik olarak önemli bir mekân yoksa park olarak çok büyük bir alan değil
Sermaye	İktidarın ideolojisi kapitalist bir ideolojidir	Siyasi iktidarın anlayışı ile sermayenin özdeşleşmiş olduğu bir girişim söz konusuydu	AKP ve sermayeye karşı duruştur. Kentler artık siyasal iktidar ve sermayenin şekillendirdiği yerler.
Yaşam Tarzı	AKP insanların yaşayışlarına karışıyor	-	İktidarın yasakları patlamaya neden oldu

Sivil Haklar/ Demokrasi	Kentle ilgili tüm konularda AKP bir söz söylüyor	Hukuk dışı bir kullanım kararına, plan kararına karşı duruş	
Siyasal İktidar/ Muhalefet	Hükümet istifa etsin diye siyasal bir eyleme dönüşmedi. Esas amaçları muhalefetti	İktidarın anti demokratik uygulamalarına karşı tepki gösterdiler	AKP iktidarına bir karşı duruştu

Yukarıda Tablo 2’de görüldüğü gibi, Gezi eylemlerine katılanların gözünden Gezi ele alındığında, Gezi’nin ne olduğu daha çok hareketin başlangıcını belirleyen süreç ve dinamikler üzerinden değerlendirilmiştir. Özellikle Gezi eylemlerinde mekânın önemi ana odaklardan biri olmuştur. İlk süreçte Taksim Meydanı ve yeşil alan üzerinden tanımlanan eylemleri, aktivistlerin arasında yer alan görüşmeciler, çevreci başlayan eylemin sermaye ve iktidar karşıtlığına nasıl dönüştüğü üzerinden anlatmışlardır. Eylemlere yönelik iktidarın ve güvenlik güçlerinin sert müdahalesinin, protestoları bir direnişe ve halk hareketine taşıdığına belirten görüşmeciler, sermaye karşıtlığından başlayan ve siyasal iktidar (AKP) karşıtlığına dönüşen süreçte eleştirel bakmaktadırlar. Bu bağlamda Gezi görüşmeciler tarafından bir eylemlilik alanından bir halk isyanına kadar farklılaşan hareketlilik süreçlerini içeren bir anlamlar silsilesinde değerlendirilmiştir. Bunda Gezi aktivistlerinin sınıfsal niteliklerinin ne derece belirleyici olduğunu anlamak için Tablo 2 ve Tablo 3’ü birlikte ele almak daha açıklayıcı olacaktır.

Tablo 3: Görüşmeci Aktivistlerin Özellikleri

Görüşmeci	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Örgütün Niteliği
Görüşmeci 1	Erkek	38	Dijital Kitap Yayıncısı	Dinsel
Görüşmeci 2	Erkek	37	Serbest Meslek	Etnik
Görüşmeci 3	Erkek	20	Öğrenci	Cinsel Yönelim
Görüşmeci 4	Kadın	35	Turizmci	Kadın Hakları
Görüşmeci 5	Kadın	64	Mimar	Meslek Örgütü
Görüşmeci 6	Erkek	28	Barmen	Spor Kulübü Taraftar Örgütü

4.2 Gezi Eylemlerine Katılanların Özellikleri Bağlamında Hareketin Sınıfsallığı

Yukarıda Tablo 3’de verildiği gibi görüşmelere; ikisi kadın, dördü erkek olmak üzere altı aktivist grup temsilcisi katılmıştır. Görüşmeye katılan Gezi aktivistlerinin yaşları 20-64 yaş arasında olup, oldukça geniş bir yaş

aralığı söz konusudur. Her yaştan kişi Gezi eylemlerine katılmışsa da, 20’li ve 30’lu yaşlardaki genç katılımcılar görece olarak daha ağırlıklıdır (Özbay ve Bartu, 2014). Ana katılımcılar ağırlıklı olarak demografik yapıdan da kaynaklanan bir gerçeklikle gençlerden oluşmuşsa da Gezi’de kendini genç hissedenden her yaştan kişi yer almıştır.

Bu çalışma kapsamında İstanbul’da Gezi hareketine katılan görüşmecilerin meslekleri de oldukça değişkenlik göstermiştir. Araştırma kapsamında görüşülenlerin meslekleri; öğrencilikten, mimarlığa, barmenlikten dijital yayıncılığa kadar uzanan bir yelpazede farklılaşmıştır. Keyder’in (2013a, 2013b) de belirttiği gibi, Gezi eylemcilerinin çoğunluğu yeni orta sınıfın temsilcilerinden oluşmuştur. Modern toplumda oluşan işbölümünde; eğitim, beceri ve bilgi gerektiren işleri yapanlardan ya da bunun eğitimini alanlardan oluşmaktadır. Bu özelliklerin çalışmaya katılan Gezi aktivistlerinde de olduğu görülmektedir. Yine Yıldızoğlu’nun (2013) da ifade ettiği gibi, geleneksel sanayi proletaryasından farklı olarak bu yeni orta sınıf (proletaryası), kapitalizmin yeni dijital teknolojileriyle ilgilidir. Özellikle de sağlık ve eğitim gibi hizmet sektörlerindeki ağlara bağlı üretim yapanları, kültür endüstrisi ve reklam sektörü gibi simgesel üretim alanlarında çalışanları ve burada çalışmak üzere eğitim gören kesimleri kapsamaktadır. Bu anlamda görüşülen Gezi aktivistlerinin de, eylemci grupların belirgin özelliklerini temsil ettiklerini belirtmek yanlış olmayacaktır.

4.3 Gezi Eylemlerine Katılanların Gözünden Gezi Hareketinin Aktörleri ve Nedenleri

Görüşmelere katılan Gezi aktivistlerine göre Gezi, farklı kimlikleri, ideolojileri, grupları ve sıradan insanları ortak demokratik talepler ve amaçlar doğrultusunda bir araya getiren bir hareket olmuştur. Bu gruplar; Türk milliyetçilerinden, Ermenilere ve Kürtlere kadar farklı etnik kimlikleri; muhafazakârlardan sosyalistlere kadar değişen ideolojik görüş sahiplerini; öğrencilerden yerel esnafa, mahalle sakinlerinden turizmcilere kadar değişik yerel grupları; ve dinsel gruplardan ve farklı cinsiyet gruplarına kadar normalde bir araya gelmesi çok da olanaklı olmayan gruplardır.

Tablo 4: Gezi Eyleminin Aktörlerine İlişkin Kategorik Analiz

Eyleme Katılan Toplumsal Kesimler		
Grup Temsilcisi	Cümle/Cümler	Yorum/Açıklama
Anti Kapitalist Müslümanlar	“Öğrenciler ve sıradan o mahallede yaşayan insanlar da eylemdeydi.”	Öğrenciler, yaşlılar,
Kürt Hareketi	“Toplumun kendisiydi. 65 yaşındaki yaşlı kadın bile o parktaydı. Sen benim mahallemdeki parkı yıkıp üstüne AVM yapamazsın diyen ya da	kadınlar, Sosyalistler, eşcinseller,

	<i>yaşadığı yerle ilgili söz sahibi olmak isteyen herkes oradaydı.”</i>	Ermeniler, ırkçılar, homofobikler, yoksullar, zenginler, AKP karşıtı olanlar, İşçi Partililer, feminist örgütler gibi oldukça farklı sınıfsal, ideolojik, politik farklılıklara sahip olan kesimlerin katılımı
Lambda	<i>“Sosyalist, Eşcinsel, Ermeni. Herkesimden her gruptan insan vardı. Irkçılar da, homofobikler de oradaydı. Rihanna konserine giden ve konserden sonra eyleme gelen insanlar da vardı.”</i>	
Kadın Cinayetlerini Durdurma Platformu	<i>“Herkes oradaydı. İdeolojik bakış açısı olarak AKP'ye karşı olan herkes oradaydı. İşçi Partisi, Feminist Örgütler.”</i>	
TMMOB	<i>“Kürtler, milliyetçiler, ulusalcılar, İslamcılar, meslek odaları gibi birçok birleşenin olduğu büyük heterojen bir grup vardı. Duyarlı olan herkes eylemin aktörüydü.”</i>	
Beşiktaş Çarşı	<i>“Sağcısız solcusu her kesimden grup eylemlerde vardı.”</i>	

Gezi aktivistlerini bir araya getiren 3 etmenin belirleyiciliği (Tablo 2, 3 ve 4'te görüldüğü gibi) söz konusudur. İlki, farklı grupların tekil olarak kendi taleplerini dile getirme ve kabul ettirme olanağının olmasıdır. Siyasal iktidarın yaşam tarzlarına yönelik kısıtlayıcı düzenlemeleri ve önlemleri, bir mücadele alanı oluşturmuştur. İkincisi yaşadıkları kente, İstanbul'a yönelik sermayenin ve iktidarın belirleyiciliklerinin protesto edilmesidir. Üçüncüsü ise Taksim'in ve Gezi Parkı'nın bir kamusal alan olma ve bir sivil inisiyatife olanak sağlayan mekânsal niteliğidir. Bir başka ifadeyle, Taksim özelinde Gezi Parkı'nın sembolik niteliğinin kamusal alan talebinin kent hakkıyla somutlaşmasıdır. Aslında bu üç etken çoğu ifadelerde iç içe geçmektedir. Örneğin Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun temsilcisi eylemin kendilerini ifade etme olanağını şöyle anlatmıştır:

“Türkiye’de kadın cinayeti konusunu gündeme getirebildik. Orda İstiklal Caddesi’nde eylem yapı yapı hayatını kurtardığımız kadınlar oldu. Koruma başvurusunda bulunmuş, bunu gündeme getirebildik Gezi’de. Hem de AKP’nin yani insanların kentteki yaşam haklarına olan saldırısı insanların günlük hayatlarına olan bu saldırısı, artık patlama noktası Gezi oldu...”

Göle'nin (2013) de belirttiği gibi, çevreci duyarlılık ve sermaye temelinde kapitalizm eleştirisi Gezi eylemlerinde iç içe geçmiştir. Parkın korunması mücadelesi kelimenin tam anlamıyla, sadece metaforik değil, meydanın bizatihi fiziksel anlamda sahiplenilmesi, koruma altına alınması olmuştur. Bu durumu bir cinsel yönelim grubu olan LAMBDA İstanbul temsilcisi şöyle açıklamıştır:

“Bizim için amaç şuydu bir, Taksim Meydanı her halükarda halkın kullanımına kalsın, ikincisi, park park olarak kalsın. Ben isyanın ilk çıkışında meydan ve park üzerinden amacı olduğunu, sonrasında ise, toplumsal muhalefetin çeşitli şeylerini de kapsayan alana genişlediğini düşünüyorum...”

Benzer biçimde Beşiktaş Çarşı Grubunun temsilcisi Gezi eylemlerini, yaşam tarzlarına yönelik müdahale eden siyasal iktidara karşı bir başkaldırı olarak tanımlamış ve şöyle ifade etmiştir:

“Eylem 3-5 ağaç meselesi değildi, buna katılıyorum. İnsanların senelerdir biriktirdiği şeylerin bir patlamasıydı bence. Gece saat 22.00’den sonra içkinin yasaklanmasından kürtajın kaldırılmasına kadar ortaya çıkan yasaklara karşı bir başkaldırıydı...”

Devletin ticarileşmesine ve kent yaşamının rant alanına dönüştürülmesine karşı kamusal mekanı koruma çabası Gezi eylemcilerinin ortak temalarından biri olarak TMMOB Mimarlar Odası temsilcisi tarafından şöyle dile getirmiştir:

“Gezi Parkına ilişkin yapılan proje düzenlemesini kamu yararı açısından biz doğru bulmadığımız için bu projenin gerçekleşmemesi için girişimlerimiz oldu. Bununla birlikte kamuoyunu oluşturmak ve kamuoyunun oraya dikkatini çekmek için buraya geldik. Bu konunun kamu yararı yönünde doğru olmadığına inan kesimlerle daha çok sivil demokratik kitle örgütüyle ya da duyarlı kişilerle birlikte Taksim’e geldik... Orda çok farklı siyasi görüşlerden partilerden insanlar vardı. Bu insanlar bir araya geldiler, ortak noktamız AKP’nin özellikle Tayyip Erdoğan’la somutlaşan baskısına karşı çıkmak. Şu amaç bu amaç diye belirtemiyorum çünkü AKP’den nefret etmesinin İşçi Partili biri için farklı sebebi vardı, mesela ben feminist bir insanım, benim farklı bir sebebim olabilir. Hükümet istifa etsin diye siyasal bir eyleme dönüşmedi ama sonuç olarak insanlar Tayyip Erdoğan’a karşı olduğu için esas amaçları muhalefetti yani AKP’yi kabul etmemek üzerinden. Herkesin ortak amacı buydu. Gezi parkı eylemi toplumun en önemli kamusal alanını koruma mücadelesidir. Başından sonuna kadar demokratik kitle örgütleriyle beraber kamusal bir alana sahip çıkma mücadelesidir.”

Benzer biçimde Gezi Parkı’nın ortak yaşam alanı olduğuna dikkat çeken Kürt Hareketi temsilcisi mekânla kurulan bağla, yaşam biçimi arasındaki ilişkiyi şöyle açıklamıştır:

“...Ortak yaşam alanını simgelediği için bizim için önemliydi. Mekanla kurulan ilişki oranın herkesin dahil olabildiği bir mekan olması bağlamında, çünkü artık İstanbul’da kalmadı öyle yerler...”

Antikapitalist Müslümanlar da, sermaye karşıtlığına karşı bir araya gelişi şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bizim için sistem karşıtı sermaye karşıtı bir eylemdi. Kapitalizm karşıtı bir duruş simgeliyordu bizim için ve o yüzden “Mülk Allah’ındır, Sermaye Defol” pankartıyla katıldık... Taksim’deki o Gezi Parkı’nın yine park olarak kalması için herkesin faydalanması için ücretsiz bir bedel ödemeksizin faydalanabileceği bir mekân olarak kalabilmesi adına gittik, yani oraya bir AVM, işte ne bileyim bir otel ya da öyle işte fast-foodların olduğu bir mekân haline dönüştürülmemesini istedik. Çünkü artık nefes alınmaz bir hale geldi İstanbul. Sermayenin dur durağı yok, yani gözüne kestirdiği her yeri ele geçirip orayı istediği şekilde dönüştürmeye çalışıyor, bir sömürü alanına dönüştürmeye çalışıyor...”

4.4 Bir Sosyal Hareket/Kentsel Hareket Olarak Gezi Parkı’nın Değerlendirilmesi

Sosyal hareketleri ve sosyal hareketler bağlamında Gezi’yi açıklamaya çalışan teorik çabalar göz önüne alındığında üç yaklaşımın öne çıktığı görülür. Bunlardan ilki kaynak, ikincisi kimlik ve üçüncüsü de anarşi temelli yaklaşımlardır. Çayır’ın (1999) belirttiği gibi kaynak mobilizasyonu yaklaşımı, aktörlerin çıkarları doğrultusunda stratejik hareket ettikleri varsayımına dayanır. Aslında bu yaklaşım özü itibarıyla liberal bir yaklaşımdır. Gezi örneğinde ise, araştırmalar ve bu çalışmanın bulguları, farklı grupların tikel nitelikli talepleri ve çıkarları olsa da, sermaye ve siyasal iktidar karşıtlığının bu gruplar arasında birleştirici ana öge olduğunu göstermektedir. Yine Gezi hareketi, tam da bu noktada liberal taleplere, yani küreselleşme ile sermayeye ve onun taleplerini gerçekleştirmeyi hedef alan sisteme ve onu temsil eden siyasal iktidara karşı bir tepki olarak gelişmiştir.

Gezi eylemleri tüm görüşmecilerin değerlendirmelerinde İstanbul’da yaşayanların küresel sermayenin talepleriyle biçimlendirilmek istenen kentsel mekânlara sahip çıkma mücadelesini temsil etmektedir. Tablo 2’de görüşmecilerin değerlendirmelerinde de ifade edildiği gibi, Taksim Gezi direnişi siyasal iktidarın muhafazakâr sosyal ve kültürel politikalarına ve farklı grupların yaşam tarzlarına yönelik baskılarına (kadınlara, cinsel yönelim, etnik ve dinsel gruplara yönelik) karşı bir hareket olarak gelişmiştir. Direniş, çevreci bir kent hakkının savunusu olarak başlamış, çadırların sökülmesi sürecinde ise bir muhalefet hareketine dönüşmüştür. Bu doğrultuda eylemlere katılan grupların kendi çıkarlarını ve refahlarını yükseltmeyi talep ettiklerini ve/veya hükümeti devirmeye çalıştıklarını söylemek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Çünkü Gezi eylemlerine katılan ve bu çalışma kapsamında görüşülen aktivistlerin büyük çoğunluğuna göre, siyasi iktidarın talepleriyle polisin eylemleri bastırma biçimlerine olan tepkilerle eylem yaygınlaşmıştır. Nitekim KONDA’nın araştırmasına göre eylemcilerden yüzde 49,1’i, Gezi Park’ına polis şiddetini görünce geldiğini belirtmiştir. Yine, kendisini sade vatandaş olarak tanımlayanların yüzde 73’ü

polis şiddetinden sonra eylemlere katıldığını ifade etmiştir (KONDA, 2014: 18).

Oysa Toprak (2014), bu süreci ve yaşananları bir anarşi olarak tanımlamıştır. Ancak birçok çalışmada (Göle, 2013; Özbay ve Bartu, 2014; Kurtuluş, 2014) ve Gezi'yle ilgili raporlarda da belirtildiği gibi, harekette gösterileri dağıtmak ve önlemek için uygulanan orantısız polis şiddeti ve yetkisiz güç kullanımı da söz konusudur (UAÖ, 2014). Ayrıca haksız gözaltılar ve bu esnada ve sonrasında kötü muamele (MAZLUM-DER, 2013) ile göstericilere müdahalesine izin verilen sivil kişilerin şiddet kullanımı (TİHKR, 2014) ve eylemcilerin öfke patlamaları (Aktay, 2013; SDE, 2013; Ete ve Taştan, 2014) tepkilerin artmasında ve Gezi hareketinin alanının genişlemesinde etkili olmuştur. Tüm bu gelişmeler Gezici aktivistlerin gözünde ve toplumun önemli bir kısmında insanların yaşam tarzlarına müdahale ve AKP karşıtlığı üzerinde somutlaşmıştır. Nitekim Antikapitalist Müslümanlar grubunun temsilcisi eylemlerdeki tepkilerin niteliğinin kapitalist sistemden çok, siyasal iktidar karşıtlığına odaklanıldığını şöyle ifade etmiştir:

“...Sistem AKP olmasa da başka bir iktidar da olsa, olacaktı bu, onunla ilgili bir durum değil. Aslında geçtiğimiz 12 yıllık süreç içinde evet AKP'nin bizzat aktör olduğu başrol oynadığı bir süreç. Ama o olmasaydı başka biri iktidarda olsaydı sermaye yine aynısını yapmak isteyecekti. Türkiye'de 80-90 yılda 65 tane hükümet iktidar üretti ve bunların hepsi hırsızdı... O yüzden Gezi Parkı bizim için sistemin dışından çıkışı temsil ediyor. Yani insanlar herhangi bir muhalif partinin AKP'ye karşı ya da sisteme karşı bir çözüm üreteceğinin bilse sokağa çıkar mıydı? Çıkamazdı, giderdi beklerdi, seçimleri oy kullanırdı. Ama ne oldu bu umudu taşımadıkları için katıldılar. Ama eylem bir kapitalizm karşıtı, bir sistem karşıtı değil de, sadece iktidar ve AKP karşıtlığı gibi oluştu. O anlamda bizce, bence sağlıklı ilerlemedi Gezi...”

Ancak diğer beş görüşmeci ise sürecin belirleyiciliğinde öne çıkan etkenin hareketin talepleri karşısında iktidarın tepkileri bastırma biçimine dikkat çekmişlerdir. Bu duruma, hem Laclau ve Mouffe'un (1992) ve hem de Özen ve Avcı'nın (2013) belirttikleri gibi, daha çok dile getirilemeyen toplumsal taleplere karşı iktidarın reddedici ve dışlayıcı tutumu neden olmuştur. Harekete katılanlar hem kendi toplumsal sınıflarının ve örgütlerinin duyarlılıklarını, hem mekânsal, etnik, dini ve cinsel kimlikleriyle ilgili pek çok taleplerini Gezi aracılığıyla ülkenin gündemine yeniden taşıma olanağı bulmuşlar, hem de iktidarın tutumu karşısında dayanışmışlardır. Bu durumu Kürt Hareketi temsilcisi şöyle ifade etmiştir:

“...Gezi Parkı'ndaki polisler oraya gelen insanlara karşı çok hoyrat davrandılar. İnsanları sabahın 5'inde çadırdan kaldırıp, onların çadırlarını yakmak, onları insanlık dışı bir muameleyle parkın dışına

çıkarmak, hakaretlerde bulunmak oradaki insanlar açısından da orda olamayan insanlar açısından da çok kabul edilebilir bir şey değildi. Mesele böyle olunca Gezi parkındaki hareketlilik ya da toplumsal direniş bir şekilde her geçen gün büyüyerek patladı, bambaşka bir yere geldi...”

Bir spor kulübü taraftar temsilcisi olan Beşiktaş Çarşı grubunun temsilcisi de bu gelişmeyi şöyle dile getirmiştir;

“İlk başta küçük bir gruptu gezi parkındaki insanlar. Sonra benim gibi düşünen birçok insan var dediler ve bir araya geldiler. Sadece ağaç olsaydı eylemler İstanbul’un dışına çıkmazdı. AKP’nin senelerdir uyguladığı baskıya karşı bir direnişti.”

Kadın örgütü temsilcisi Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu temsilcisi ise konuyu aşağıdaki ifadelerle açıklamıştır:

“... Herkes ordaydı ideolojik bakış açısı olarak AKP’ye karşı olan herkes ordaydı. “Hükümet istifa” diye slogan çok atılıyordu, yani birebir insanlar hükümet istifa etsin diye siyasal bir eyleme dönüşmedi. Ama sonuç olarak insanlar neden hükümet istifa diyordu; Tayyip Erdoğan’a karşı olduğu için esas amaçları muhalefetti. Yani AKP’yi kabul etmemek üzerinden. Herkesin ortak amacı buydu. Ben feminist bir insanım, benim farklı bir sebebim olabilir. Bu insanlar bir araya geldiler, ortak noktamız AKP’nin özellikle Tayyip Erdoğan’la somutlaşan baskısına karşı çıkmaktı...”

5. SONUÇ

2000’li yıllarla beraber küresel sermaye Türkiye’de, hızını artıran bir seyirle, kentleri neoliberal ekonomi politikaları doğrultusunda yeniden inşa sürecine sokmuştur. İstanbul’a da bunun yansıması bir dizi taleple olmuştur. Bu taleplerden en çok ses getireni kent yönetiminin kararlarıyla yapılmak istenen AVM ve Topçu Kışlası projesi olmuştur. Öyle ki, bu projeye kent halkından büyük bir muhalefet gelmiştir. Kentin ticarileştirilmesine ve özelleştirmesine karşı demokratik bir kent için kent haklarını savunan kitleler sivil bir oluşumla Gezi Parkı’nda bir araya gelmiş ve bir dizi eylemlilik süreci başlatmışlardır. Pek çok yeni sosyal harekette olduğu gibi, Gezi eylemleri de, 27 Mayıs 2013 tarihinde çevreci bir protestoyla başlamış, park koruma altına alınmıştır. Ancak kısa sürede eylem bir halk hareketine ve meydan direnişine dönüşmüştür.

Mahalle sakinlerinin yanında demokratik kitle ve meslek örgütlerinin önderliğinde başlayan ve ağaçların kesilmesini önlemek için yapılan eylemlere milyonlar katılmış, eylemler kısa sürede bir sosyal hareket

haline gelmiştir. Öyle ki, Gezi eylemcilerinin talepleri, demokratik katılım ve insan hakları ekseninde dile getirilen bir kamusal alan isteğini, çevresel adaleti ve toplumsal dayanışmayı içermiştir. Gezi Parkı; birbiriyle çatışan farklı kimliklerin, grupların ve toplulukların mekânsal, etnik, dini ve cinsel kimlikleriyle ilgili pek çok talebin bir arada gündeme getirilmesine olanak sağlayan bir dayanışmaya alanına dönüşmüştür.

Siyasal iktidarın son yıllardaki muhafazakâr kültürel yaşam ve kentsel alan inşa taleplerine olan tepkilerin yanında, farklı kitlelerin kimlik ve yaşam tarzlarına karşı yürüttüğü daha da artan baskıcı uygulama ve kararları da bu süreçte belirleyici olmuştur. Özellikle toplumsal taleplere karşı iktidarın reddedici ve dışlayıcı tutumu, Gezi Parkı eylemlerinde sermaye karşıtlığı kadar, AKP karşıtlığı üzerinden de bir dayanışma alanı yaratmıştır. Yine eylemlerin katı güvenlik önlemleriyle bastırılma biçimi de tepkileri artırmış ve iletişim teknolojilerinin de etkisiyle Gezi'yi bir isyana ve meydan direnişine dönüştürmüştür. Gezi hareketi kısa sürede İstanbul'un dışına taşmış, bastırılan kimliklerin ve grupların seslerini duyurdukları ve dayanıştıkları bir kamusal alan talebi Gezi'nin odağı haline gelmiştir. Tam da bu noktada Gezi'ye katılanların çoğunluğu, İstanbul'un demografik yapısını yansıttıracasına gençlerden oluşmuş, ama bir o kadar da İstanbul'un karmaşasını ve çoğulculuğunu da meydana çekmiştir. Öğrencisinden emeklisine, yeniçağın dijital erbabından serbest meslek sahibine, kültür endüstrisi çalışanından reklam sektörü çalışanına, eşcinselinden, farklı etnik, dinsel ve toplumsal cinsiyet grup temsiliyetine kadar olan çeşitlilik Gezi'ye yansımıştır.

Sonuç olarak; Gezi'nin aktörleri, nedenleri ve demokratik katılım talepleri hareketin önemini göstermekle beraber, tüm yeni sosyal hareketlerin yaşandığı ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de yeni bir kamusal alan ve yurttaşlık anlayışının doğduğuna işaret etmektedir. Gezi Hareketi ve eylemleri, demokrasinin sadece sandıkla kazanılmadığını ve çoğunluğun iktidarına dayanmadığını, kentlerde ve meydanlarda yeni boyutlarla yeni anlamlar kazandığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda; artık 6360 Sayılı yasayla beraber ülkemizde nüfusun %92'sinin kentlerde yaşadığı, yerel yönetimin merkezileştiği ve büyükşehir belediye sınırlarının il ölçeğine genişletildiği gerçeği göz önüne alındığında, Gezi hareketinin vurguladığı değerlerin önemi daha da artmaktadır. Kentsel karar süreçlerine katılımın zorlaşması ve kentsel mekânın ötesinde tüm ilin yapılaşmaya, ranta ve çevresel bozulmaya daha da açık hale getirilmesi, bu konulardaki bilinçlenmenin gerekli ve önemli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, her kenttaşın kentini yönetme ve temel kentsel hizmetlere ulaşma, yani kent hakkı olduğu gibi, yerel otoritelerin de kenti şeffaf ve hesap verebilir bir biçimde yönetme sorumluluğu olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- AKSOY, A. (2014) “İstanbul’un Neoliberalizmle İmtihanı”, *Yeni İstanbul Çalışmaları, Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar*, yay. haz. A. B. Candan & C. Özbay, Metis Yayınları, İstanbul.
- AKTAR, C. (2014) “Resources And Shortcomings of Pluralism in Today’s Turkey: Gezi Park Protests in The Light of Pluralism”, *Philosophy and Social Criticism*, 41 (4-5), 465-471.
- AKTAY, Y. (2013) “Sunuş”, *Taksim Gezi Parkı Eylemleri Raporu, Gezi Parkı Etrafında Yaşanan Toplumsal Olaylara İlişkin İzleme ve Değerlendirme*, Haziran, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE), Ankara.
- ARRIGHI, G., I. Wallerstein & K. H. Terence (2004) *Sistem Karşıtı Hareketler*, İstanbul, Metis Yayınları.
- CASTELLS, M. (1997) *Kent Sınıf İktidar*, çev. A. Erendil, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- CASTELLS, M. (2006) *Enformasyon Çağı II: Ekonomi, Toplum ve Kültür-Kimliğin Gücü*, çev. E. Kılıç, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- CASTELLS, M. (2013) *İsyan ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- COHEN, J. (1999) “Strateji ya da Kimlik: Yeni Teorik Paradigmalar ve Sosyal Hareketler”, *Yeni Sosyal Hareketler*, der. K. Çayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- CALHOUN, C. (1993) “Civil Society and the Public Sphere”, *Public Culture*, 5, 267-280.
- COŞKUN, M. K. (2007) *Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler*, Dipnot Yayınları, Ankara.
- ÇAYIR, K. (1999) “Toplumsal Sahnenin Yeni Aktörleri: Yeni Sosyal Hareketler”, *Yeni Sosyal Hareketler*, der. K. Çayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- ÇETİN, M. (2013) “Direniş Mekan: Gezi Parkı’nda Kamusal Mekanın Maddesel Gücünün Yeniden Canlanması”, *Serbest Mimar*, Sayı 12 (Ağustos), 10-12. http://muratcetin-architect.blogspot.com.tr/2013_10_01_archive.html, Erişim Tarihi: 29.03.2015.
- ERGUN, C. (2014) “Kentsel Dönüşüme Karşı Çıkmak: Kamusal Hatırlamak Üzerine Birkaç Not”, *Gezi ve Sosyoloji Nesne İle Yüzleşmek*, der. V. S. Öğütle & E. Göker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- ERTAN, B. (2014) “Gezi Parkı Direnişi ve Yeni Türkiye”, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 12 (47, Yaz), 58-77.
- ETE, H. & C. Taştan (2013) “Kurgu İle Gerçeklik Arasında Gezi Eylemleri”, SETA Yay. file.setav.org/Files/Pdf/20150105142403_2014te-turkiye-pdf.pdf.
- FEIXA, C., İ. Pereira & J. S. Juris (2009) “Global Citizenship and the ‘New, New’ Social Movements: Iberian Connections”, *Nordic Journal of Youth Research*, 17 (4), 421-442.
- FUENTES, M. & A. G. Frank (1990) “Toplumsal Hareketler Üzerine On Tez”, *Birikim*, Sayı 16, 29-41.
- GÜLER, M. (2011) “Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66 (1), 49-71.
- GÖLE, N. (2013) “Gezi: Bir Kamusal Meydan Hareketinin Anatomisi”, 4.com.tr/yazi/gezi-bir-kamusal-meydan-hareketinin-anatomisi/6824, Erişim Tarihi: 02.23.2015.
- GIDDENS, A. (2000) *Sosyoloji*, Yay. Haz. H. Özel & C. Güzel, Ayraç Yayınları, Ankara.
- GOTTDIENER, M. & L. Budd (2005) *Key Concepts in Urban Studies*, Sage, London.
- HARVEY, D. (2009) “Kapitalist Kent”, *Türkiye Seçkisi*, çev. E. Kılıç, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- HARVEY, David (2012) *Sermayenin Mekanları*, çev. B. Kıcırcı, D. Koç, K. Tanrıyar & S. Yüksel, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- HARVEY, D. (2013b) *Asi Şehirler*, çev. A. Temiz, Metis Yayınları, İstanbul.
- HARVEY, D. (2013c) “Kent Hakkı”, çev. M. Kırmızı, <http://www.sendika.org/2013/05/kent-hakki-david-harvey>, Erişim tarihi 14.02.2014.
- KAPTANOĞLU, C. (2013) “Gezi Direnişi ve Sınıf”, 2013.<http://yarinhaber.net/author/cemkaptanoglu/286>, Erişim Tarihi 21.01.2015.
- KELLNER, D. (2004) “Tabandan Küreselleşme: Radikal Demokratik Bir Teknopolitikaya Doğru”, *Kamusal Alan*, der. M. Özbek, Hil Yayınları, İstanbul.
- KEYDER, Ç. (2013a) “Gezi Parkı Protestoları bağlamında Yeni Orta Sınıflar, Neoliberal Dönüşüm ve Yoksulluk”, <http://konusakonusa.org/2013/09/05/gezi-parki-protestolari-baglaminda-yeni-orta-siniflar-neo-liberal-donusum-ve-yoksulluk/> Erişim Tarihi: 01.04.2015.

- KEYDER, Ç. (2013b) *Yeni Orta Sınıf*, Bilim Akademisi Derneği 34- 179/148, İstanbul, www.bilimakademisi.org, Erişim tarihi 01.04.2015.
- KEYDER, Ç. (2014) “İstanbul’da Emek ve Ekonomi; Sunuş”, *Yeni İstanbul Çalışmaları, Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar*, Yay. Haz. A. B. Candan & C. Özbay, Metis Yayınları, İstanbul.
- KOŞAR, A. (2013) “Gezi Direnişi, Sınıf ve Toplumsal Hareketler”, *Özgürlük Dünyası Dergisi*, Sayı: 244, Ağustos, <http://www.academia.edu/4700750/Gezi>, Erişim Tarihi: 11.02.2015.
- KÖKALAN, Ç. F. (2010) “Yeni Toplumsal Hareketler ve Kentsel Yaşam”, Gümüşhane Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Sayı 2, Haziran, 45-58.
- KÖKALAN, Ç. F. (2009) *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Bir Hareket Olarak Karşı Küreselleşme Hareketleri Türkiye Sosyal Forumu Örneği*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji ABD, İzmir.
- KONDA (2014) “Gezi Raporu Toplumun ‘Gezi Parkı Olayları’ Algısı Gezi Parkındaki Kimlerdi?”, 5 Haziran 2014. <https://www.google.com.tr/#q=konda+gezi+park%C4%B1+raporu>
- KÖYLÜ, B. (2013) “Kent Hakkı ve Kamusal Alan Kavramı”, <http://www.canakkaleicinde.com/kent-hakki-ve-kamusal-alan-kavrami.html>, Erişim Tarihi 13.04.2014.
- KOLLUOĞLU, B. (2014) “Şehre Gören Gözlerle Bakmak”, *Yeni İstanbul Çalışmaları, Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar*, yay. haz. A. B. Candan & C. Özbay, Metis Yayınları, İstanbul.
- KURTULUŞ, H. (2014) “Kente Hak Mücadelesinde Sokağın İşgali, Sınıflar Ve Gezi Parkı Direnişi”, *Gezi ve Sosyoloji Nesne İle Yüzleşmek*, der. V. S. Öğütle & E. Göker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- LACLAU, E. & C. Mouffe (1992) *Hegemonya ve Sosyalist Strateji Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru*, çev. A. Kardam, Birikim Yayınları, İstanbul.
- LEFEBVRE, H. (1971) *Everyday Life in the Modern World*, çev. S. Rabinovitch, Harper&Row Publishers, New York.
- LEFEBVRE, H. (1991) *The Production of Space*, Blackwell, London.
- LEFEBVRE, H. (1998) *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, Metis Yayınları, İstanbul.
- LEFEBVRE, H. (2011) “Kent Hakkı”, çev. G. Aksümer & J. Strutz, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 9 (36, Güz), 140-152.

- LELANDAIS, G. E. (2009) “Sosyal Hareketler Teorileri ve Küreselleşme”, *Yeni Toplumsal Hareketler*, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- MAYER, M. (2009) “Kentsel Toplumsal Hareketlerin Değişen Sloganları Bağlamında Kent Hakkı”, Çev. İmece Toplumun Şehircilik Hareketi, <http://www.toplumunsehicilikhareketi.org/>, Erişim Tarihi 11.02.2015.
- MAZLUM-DER (2013) “Taksim Gezi Parkı Olayları Raporu”, yay. haz. Av. Ü. S. Candemir ve Av. M. İzmir, MAZLUMDER İstanbul Şubesi, İstanbul, istanbul.mazlumder.org/webimage/gezi-parki-raporu-2013.pdf, Erişim Tarihi: 11.02.2015.
- OFFE, C. (1999) “Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması”, *Yeni Sosyal Hareketler*, der. K. Çayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- ÖKTEN, A. N., E. Kurtarıcı & T. İ. Çekiç (2013) “Katılımın Yokluğunda Gezi’de Direniş”, *Planlama*, 23 (1), 45-51.
- ÖRS, R. İ. (2014) “Genie in The Bottle: Gezi Park, Taksim Square and the Realignment of Democracy and Space in Turkey”, *Philosophy and Social Criticism*, 40 (4-5), 489-498.
- ÖZBAY, C. & A. B. Candan (2014) “Yeni İstanbul Çalışmaları: Yersiz, Havasız, Mülksüz Kent”, *Yeni İstanbul Çalışmaları, Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar*, yay. haz. A. B. Candan & C. Özbay, Metis Yayınları, İstanbul.
- ÖZEN, H. & Ö. Avcı (2013) “Her Yer Taksim Her Yer Direniş: Kentsel Bir Hareketin Ulusal Yayılımı”, *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1-2), 31-45.
- ÖZPEK, B. B. (2013) “Arap Baharı-Gezi Protestoları ve Hükümetlerin Meşruluğu”, *Orta Doğu Analiz*, 5 (56, Ağustos), 53-59.
- SDE (2013) *Taksim Gezi Parkı Eylemleri Raporu, Gezi Parkı Etrafında Yaşanan Toplumsal Olaylara İlişkin İzleme ve Değerlendirme*, Haziran, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE), İstanbul.
- SAYIMER, İ. (2014) “Yeni Medya Ortamlarında Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareket Deneyimleri”, *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOIR)*, 2 (Özel Sayı, Ağustos), 97-112.
- TİHKR (2014) “Gezi Parkı Olayları Raporu”, Türkiye İnsan Hakları Kurumu, Rapor No: 2014/03, www.tihk.gov.tr/tr/raporlar-ve-kararlar, erişim tarihi 27.03.2015.
- TILLY, C. (2005) *Avrupa’da Devrimler 1492-1992*, çev. Ö. Arıkan, Literatür Yayınları, İstanbul.

- TOPAK, S. T. (2014) “Anarşizm ve ‘Gezi Parkı’ Olayları”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (5, Spring), 1931-1951.
- TOURAINÉ, A. (1999) “Toplumdan Toplumsal Harekete”, *Yeni Sosyal Hareketler Teorik Açılımlar*, der. K. Çayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- UAÖ (2014) “Yaralar Açık, Adalet Hala Yok Gezi Parkı Eylemlerinden Bir Yıl Sonra”, Uluslararası Af Örgütü 2014, EUR 44/010/2014, amnesty.org.tr/uploads/Docs/yaralar-acik-adalet-hala-yok83.pdf, Erişim Tarihi: 28.03.2015.
- YENAL, Z. & B. K. Kırılı (2005) “Distopyalar ve Ütopyalar Arasında Karşı Küreselleşme Hareketleri”, *Birikim Dergisi*, Sayı 197, 10-17.